

Cuprins

Mistere și aventuri	7
Mică istorie	13
<i>Ekphrasis</i> : de la imagine la cuvânt și înapoi	21
Cine era bărbatul cu haină roșie?	37
Puterea culorilor	41
Obsesia culorilor: Sonia și un alt Robert	53
Cine era pictorul portretist?	73
Secrete de familie și nu numai	91
Dr. Samuel-Jean Pozzi	109
Seducătorul doctor Pozzi	117
Lumea relațiilor poate fi vastă	127
Efectul de undă	145
O relație rară: prietenia între două persoane atât de diferite	151

Similaritate și disimilaritate: împreună, un mister, personalități complexe	179
Memoria colectivă	199
<i>Bibliografie selectivă</i>	203

aurora
LIICEANU

Efectul de undă

POLIROM
2021

După anul 2000 aceste scrisori au fost publicate, revelând atracția și chiar iubirea lui Henry James pentru bărbați tineri. Deși sugerează această atracție, scrisorile nu sunt considerate relevante, cercetătorii nefiind ferm convinși în legătură cu ipoteza sexualității reprimată și a homosexualității lui.

Un prestigios critic literar și biograf, Leon Edel, a publicat o biografie a lui Henry James în cinci volume pentru care a primit Premiul Pulitzer. El a fost privilegiat deoarece familia scriitorului i-a permis accesul la scrisorile și documentele acestuia aflate la biblioteca Universității Harvard. Biografia scrisă de Edel rămâne o sursă prețioasă despre viața și opera lui Henry James.

Henry James este un mare romancier. În ultimii cinci ani de viață, a fost nominalizat de trei ori la Premiul Nobel, iar romanul *Portretul unei doamne* este considerat și astăzi o capodoperă a literaturii, fiind așezat alături de scrierile unor mari autori, ca Flaubert, Balzac, Edith Wharton sau George Eliot.

Edel a mărturisit însă că nu a putut stabili dacă Henry James a avut o relație sexuală consumată. Sigur, era prieten cu Sargent, despre care se presupune

că ar fi fost homosexual, dar acesta nu este un argument solid. Distincția binară între homosexualitate și heterosexualitate este considerată prea simplistă, căci neglijează complexitatea orientărilor sexuale umane.

Este citată adesea și afirmația lui Henry James: „O biografie pare irelevantă dacă nu descoperă îmbinarea dintre faptele omului respectiv și viața care le-a făcut posibile. Fără această descoperire, vei avea întâmplări fără noimă și bârfe“.

Lumea secretelor este o lume ciudată. Secretele pot fi lucruri ascunse pentru a nu putea fi găsite, dar și lucruri nespuse ori spuse parțial.

S-au găsit, după cum voi arăta, documente despre familia lui Sarah Bernhardt la mult timp după momentul în care și-a scris autobiografia sau în care biografii au scris despre originea ei. Oare acele documente au fost ascunse sau totul s-a întâmplat din cauza lenei funcționarilor care au amânat să le ia în considerare și să le facă publice? Poate că uneori cel care ascunde un lucru nu vrea ca lucrul acela să nu fie descoperit niciodată, ci să fie descoperit într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat. Faptul că documentele nu au fost

distruse ne face să credem că nu trebuiau să dispară pentru totdeauna.

De obicei, secretul moare când dovada existenței lui dispare. Multe documente au fost distruse de foc, fie fără voia omului, ca în cazul incendiilor, fie voluntar. Arderea înseamnă distrugere definitivă. Așa a fost distrusă o parte din corespondența lui Pozzi, la dorința văduvei lui.

Uneori secretele se dezvăluie ca amintirile, neașteptat, parcă printr-un noroc. Un document descoperit nu e un secret dezvăluit, ci, pur și simplu, umplerea unui gol în cunoaștere. El însă provoacă surpriză.

Așa i s-a întâmplat unei englezoaice de 30 de ani care în 1872 s-a imbarcat pe un vapor cu destinația India britanică. Ea a devenit o renumită orientalistă, o cercetătoare dornică să știe cât mai mult despre istoria Indiei, deși scopul călătoriei sale era susținerea educației superioare a femeilor din India.

Fiind o persoană extrem de curioasă, cu un mare apetit de documentare, petrecând mult timp în biblioteci, ea a descoperit la British Museum singura copie a unui manuscris aparținându-i lui Gulbadan Banu Begum. Aceasta a fost o prințesă,

fiica cea mai mică a fondatorului Imperiului Mogul, iar numele ei în limba persană înseamnă „cu trup de trandafir“. Manuscrisul era o istorie socială, o descriere amănunțită a vieții de la curtea împăraților moguli.

Așa a devenit celebră englezoaica Annette Susannah Beveridge, traducând prețiosul manuscris din persană în engleză.

O surpriză a avut și un scoțian care astăzi face naveta între Anglia și India, găsind în genealogia sa rude cu sânge indian. Se înrudește de departe și cu Virginia Woolf.

William Dalrymple, care s-a stabilit în 1989 la Delhi, e un renumit istoric al Imperiului Mogul, istoric de artă, curator de expoziții, scriitor și om de media. Într-o zi, pe când se plimba printr-un bazar în care erau tot felul de nimicuri de vânzare, a descoperit o cutie în care a găsit un manuscris rar, care a devenit sursa lui de inspirație pentru o carte.

Oare există o relație misterioasă între secrete și întâmplare?

Mai surprinzătoare și stranie este experiența trăită de suedeza Andrea Butenschön. În timp ce vizita Turnul Iasomiei de la Fortul Agra, a văzut

cum o bucată din zid se desprinde, iar din locul din care s-a desprins se ivește un manuscris.

În acest turn obișnuia să se plimbe, să scrie, să citească și să mediteze asupra vieții prințesa Jahanara, sora împăratului Aurangzeb. În manuscris ea se plânge de fratele său, împăratul, un om rău, vanitos, plin de ambiția de a-și trăi puterea. Spre durerea ei, Aurangzeb și-a întemnițat tatăl, pe Shah Jahan, cel care a construit Taj Mahalul pentru iubita lui soție Mumtaz Mahal, mama Jahanarei. Mumtaz Mahal a murit tânără, la 38 de ani, la nașterea celui de-al paisprezecelea copil. Se spune că a fost atât de frumoasă, încât era considerată o minune.

Andrea Butenschön, cunosătoarea a Indiei și a limbii persane, a fost, firește, copleșită de uimire. A luat manuscrisul, l-a tradus în engleză, ca și Annette Beveridge, și a publicat o carte intitulată *The Life of a Mogul Princess: Jahānarā Begam, Daughter of Shāhjahān* (*Viața unei prințese mogule: Jahanara Begum, fiica lui Shah Jahan*), care a apărut în 1931, la trei sute de ani după ce fusese redactat manuscrisul.

Unele secrete care se dezvăluie, unele întâmplări care adaugă ceva la ceea ce știm par să fie simple anecdote. Dar nu sunt.

Recent, în 2019, un designer de teatru a spus că ține ceva ascuns sub pat. Ceva important. Era păstrătorul secret al unei mape cu o colecție de desene. A precizat că nu a arătat desenele decât câtorva prieteni discreți și s-a oferit să le doneze. Dacă le vindea unei case de licitații prestigioase ar fi primit cu siguranță o sumă uriașă – după estimări, în jur de două milioane de lire.

Ale cui erau desenele? Căci nu proprietarul sau deținătorul era cel care conta, ci ceea ce era ascuns de ochii lumii. Și s-a aflat că desenele erau ale lui Duncan Grant, din celebrul grup Bloomsbury.

Mai cunoscută din acest grup londonez este Virginia Woolf. Ea a avut o soră și doi frați. Sora ei, Vanessa, era foarte apropiată de Virginia. S-a și scris despre această legătură cu totul specială, o relație foarte afectuoasă, dar și cu un anumit grad de rivalitate artistică.

Bloomsbury este un cartier select din vestul Londrei, unde cei patru frați s-au mutat după moartea părinților lor, deschizând casa pentru prietenii băieților, dar mereu în prezența celor două surori. S-a format astfel un grup de prieteni care se întâlneau în fiecare joi.